

Trollkvinnor och andra.

Ur boken Storgubbar och småfolk i gångna tiders Bohuslän
Utgiven 1972 Av Sven Rydstrand

En hel del vidskeplighet förekom bland allmogen i Bohuslän under 1600-talet, men då man kommer in på 1700-talet tycks sådant vara totalt försvunnet. Jag skall här inte alls gå in på de stora häxprocesserna, som ägde rum här i slutet av 1600-talet. Dessa finns utförligt skildrade av andra. Men det förekommer i domböckerna då och då små notiser om folkets vidskepliga föreställningar i vardagslag. Sådant kommer aldrig fram vid de stora processerna. T.ex. nedanstående protokoll, som skrevs vid häradstinget på Rööds gästgivaregård i Tossene den 26 februari år 1668:

Lars i Valla berättade att han gick med sin son och måg över Askums kyrkogård för någon tid sedan om natten och skulle gå till Näset. Då fingo de se en man ligga där på knä och utträta något. När de gingo att se vem det var, sågo de Anders Christensson i Skinnersröd, vilken kom dem emot med en yxa. Andra dagen gingo de till Skinnersröd, därom att förfara. Anders var då inte hemma, men hans hustru sade, att Elin i Stenerö tillrätt honom att taga av den mull, som låg på hennes systers Guris grav och bära hem till huset, så skulle hans avdöda hustru icke göra henne någon oro. Saken uppsattes tills alla parter kommo tillstädes.

Ärendet förekommer emellertid inte mera.

I Sörbygdens härad lever också vidskepligheten och den s.k. trolldomen längre kvar än på andra håll i Bohuslän. Nedanstående protokoll skrevs vid det ting, som hölls på gården Bön i Hede socken den 5 maj år 1664:

Olof Asgudsen i Hällesäter med sin hustru Sigrin Larsdotter giva till känna, hurusom en gammal kvinna, Ingrid i Hogholt, kom till dem förledne Dymmelvecka och lånade hus. Förrän hon utgick, hade hon något i skorstenen, så att de måste draga spjället ut. När hon utkom och bortgick lade hon i deras fähus en klut uppe på fähusdörren och en neder under fähuset. Däruti låg svedda hår och annat lappri, som Olof knutarna fann uti. Olofs son, en ung dräng, Olof Olsson, då han kom ut och såg Ingrid komma ut ur fähuset, sporde han vad hon hade att göra i fähuset, svarade Ingrid: Det rör dig lika gott. Jag går dit jag har ärende! Olof säger, att dagen efter det Ingrid bortgick, blev tvenne av hans kalvar liksom rasande och dödde således. Förledit år var Ingrid desslikes hos dem i Dymmelveckan, men då kunde de sådant av henne icke förmärka. De beviste ock med sina grannar ingen lycka hava haft sedan med kalvar.

Ingrid nekar till allt detta. Olof säger sig vidare det vilja bevisa en annan tid. Saken uppsattes därför.

Vid tinget med Sörbygdens härad i Hällungstad den 23 november år 1664 förekom detta ärende åter, varvid följande protokoll skrevs:

Olof Asgudsson i Hällesäter kontiunerar nu som till förende sitt käromål emot Ingrid Andersdotter om de klutar, som hon skall hava lagt i hans fähus, förmenar att hon därmed har övat trolldom. Olof framförer vittnen, ärlige män, Niels Henricksson, Simon Wettlesson och Lars Kort, vilka berättar efter avlagd ed att Olof sökte efter Ingrid, strax efter det detta skett

hos dem, beklagade sig över henne om denna gärning. Lars Kort säger, det är sant nog, att Olof har haft sådan olycka med sitt få.

Denna gärning förnekar åter Ingrid. Saken med henne uppsattes igen, ty spörjes henne på andra städer skolat övat slik ogärnig, att man därom några vidare kunskaper och underrättelser emellertid bekomma kan. Anders i Röd, Ingrids broder, och hennes broder, Assbjörn i Bodilsröd, blev löftesmän, att hon skulle möta till nästa ting.

Därför förekom denna sak även vid tinget på Hällungstad den 6 februari 1665. Då skrevs följande protokoll:

Olof i Hällesäter har nu för tredje gången instämt Ingrid Andersdotter för de klutar, som hon har lagt i hans fähus, vartill Ingrid nu som till förende nekar. Dock bekänner hon sig samma tid hava varit i Olofs och Larses stuga. Olof Asgudsson samt Olof och Hans Olssöner säga, att de fann Ingrid. Olof berättar, att han fann Ingrid, då hon lade klutarna i fähuset, och talade henne till, som för detta är protokollerat. Rassmus säger, han tog upp klutarna med sin broder Olof och Hans. Sigrin Larsdotter, Olofs kvinna, berättar, att året till förende körde de ut Ingrid ur fähuset, beklagar sig, att de hava mist tretton kalvar, en häst och tvenne kvior.

Denna sak med Ingrid haver rätten noggsamt avhjälpit för denna gång till en ända, men såsom spörjes några fler skäl om Ingrids bedrifter annorstädes skola vara passerade, ty uppsattes åter denna aktion, och Ingrid förbliver under sina förriga löftesmän.

Något mera protokoll härom blev dock inte skrivet. Det är ju möjligt att den gamla Ingrid i Høgholt har avlidit, innan hon fått sin dom.

I januari år 1672 hölls emellertid ett extra, ting i Sörbygden angående häxor, denna gång på gården Krokstad. Då skrevs följande:

Anno 1672 den 22 januari, sedan som efter Kongl. Götha hovrätts ankomne dom de tre trollkvinnor, Kerstin i Lövröd, Ingrid i Sandåker och Marta i Bråröd, voro justifierade och brände, hölls rättegång och rannsaking i Krogsta över Gunnars Karin i Sandåker och Karin Månse i Elnebacka, vilka av de andra trollkvinnorna vid förra inkvisitionen utlagde och nämnde voro att hava varit på Satans möten.

Första framställdes Gunnars Karin, som föreställdes, att Kerstin i Lövröd hade sett henne på Sandågers mo att vara med på Satans möten, vartill hon strax nekade sig på sådant sätt där aldrig varit, ej heller kunna någon trolldom.

Därnest beteddes Karin, att Ingrid i Sandåger hade bekänt, det hon hade lärt sig signa av henne. Karin svarade: Något kan jag signa. Och sitt signum upprepade hon således: Om midsommarafton, när hon gräver upp några rötter att giva kreaturen, läser hon över dem sådan bön:

*"Jungfru Maria
går sig till Stranna,
där den välsignade Villandsrot står.
Jungfru Maria sin kniv drog,
Sankt Michel upphov.
Sankt Peder hembar,
här är gode vete komne,
sade jungfru Maria.*

*Bättre skall de bliva, sade Jesus.
de skall trollkvinnor driva, sade Jesus,
och den döde man för dörren bortritas.
De skall aldrig hava makt över mig och min böling.
Jag läser med tio fingrar
och tolv budord
mellan himmel och jord,
och han har stadfäst
himmel och jord.
i namn, Guds namn, Faderns, Sonens
och den helige Andes.*

Signe för vred:

*Vår herre Jesus Kristus och Sankt Peder
de gingo eller red över Brattebro,
Sankt Peders häst fick vred eller skae.
Vår herre steg av sin häst
med signe Sankt Peder häst vred eller skae.
Blod ved blod,
löt ved löt,
så fick Sankt Peder häst bot.
I tre namn, Faderns, Sons och Helige Andes.*

Signe för Tossebett:

*Grisken Rockhost gick.
vart skall du gå, sade Jesus.
Jag skall gå till mannen.
bita ben och suga blod.
Det skall jag dig förbjuda, sade Jesus.
I tre namn, Faders, Sons och Helige Andes.*

Signe för Tossebett:

*Grisken Rockhost gick.
Vart skall du gå, sade Jesus.
Jag skall gå till mannen.
Bita ben och suga blod.
Det skall jag förbjuda, sade Jesus.
I tre namn, Faderns, Sons och Helige Andes.*

Signe för tandverk:

*Jesus och Ibba
de gingo till bords, får sig mat.
Få mat, sade Jesus.
Jag intet gitter, sade Ibba,
ty jag har mask under mina tänder.
Då skall jag leda dig till Sund, sade Jesus.
Du skall supa i mund
och spotta i grund
och få bot i samma stund.
I tre namn, Faderns, Sons och Helige Andes."*

Eljest uppå rättens förfrågan ville Karin inte giva något besked, varken om ett eller annat, utan sade sig intet förbund hava gjort med Satan, eller varit med på hans möten, kunde ej heller någon trollkonst.

Sedan infördes Karin Månses i Elnebacka och liksom den förriga blev förehållen, att Kerstin i Lövrör hade bekant, det hon varit med på Sandågers mo i Satans sammankomst och förmentes skola bekänna. Men hon svarade: Det skall ingen kunna säga att hon har varit med på något Satans möte. Ej heller kan hon trolla. De kunna försöka henne på vattnet, så får de se om hon flyter eller icke. Vill ingen bekännelse göra på det rätten henne tillsporde.

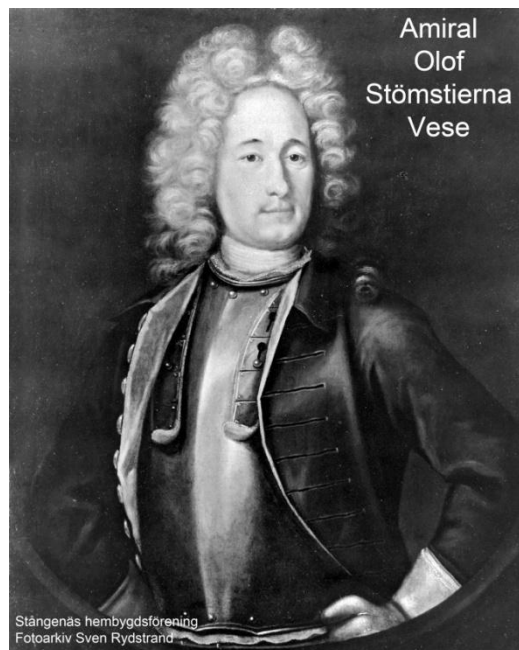
Man lät ock inkalla bödelen för dess kärlingars ögon, hotandes dem, att så framt de icke ville sanningen tillstå, skulle man låta bödelen dem så hantera, som han de andra gjort hade. De svarade: Det må bödelen göra, de kunna intet bekänna. Rätten lät omsider föra dem i förvar till vidare rannsaking.

Någon ytterligare rannsaking med dessa kvinnor kan emellertid inte påträffas. Inte heller är de nämnda som avrättade, varför de troligen så småningom blev frikända.

Att det var sjudande liv och rörelse ute i den bohuslänska skärgården även på häxornas tid, men där ingenting märktes av vidskepelse eller trolldom, kanske förvånar många. Men här såg man mera realistiskt på tillvaron än man gjorde uppe i skogsbygden. Särskilt livligt tycks det i slutet av 1600-talet ha varit ute vid Käringön, ty där fanns flera skeppsredare, som fraktade varor från vårt land till England, Holland och Portugal m.fl. länder.

En bland de duktigaste skutskepparna på Käringön omkring år 1690 var en ung man, som hette Oluf Nilsson och som längre fram på 1700-talet blev mera omtalad under namnet Strömstierna. Om ett av dennes ungdomsäventyr på sjön berättar nedanstående protokoll, som skrevs vid häradstinget med Orust och Tjörn i Svanesund den 28 januari år 1700:

Skepparen salig Helge Börjessons änka, hustru Kerstin Kristmansdotter från Halland, Onsala socken, under gården Ekarne, klagar efter föregående laga stämning över välbemälte Oluf Nilsson på Käringön, protesterandes igenom sin fullmäktige, monsiur Oloff Bornstedt, att Oluf Nilsson måtte till henne återleverera så mycket av en uppburen sjömanshyra, som hennes salig man av honom och de flera skeppsfolk blivit tvungen att mera utgiva än första accordet var för en resa, som han anno 1691 som styrman följt skeppet Carolus till London i England och sedan till Lissabon och Hamburg och därifrån hem, som redarna vid hemkomsten intet velat bestå utan för skepparen avdragit, nämligen nio pund sterling i engelskt mynt, vilken avkortning redarna till detta skepp igenom goda män låtit likvidera, vilka ock skepparen av Fjärde härads tingsrätt den 17 januari är dömd att återbetala till redarna.

Häremot till ansvar mötte Oluf Nilsson, protesterandes på det högsta däremot att han skulle betungat skepparen att betala sig större hyra än som deras första accord varit och gjorde följande berättelse om sakens sammanhang:

Först skall skepparen Helge Börjesson anno 1691 i september månad accorderat med Oluf Nilsson att han som styrman skulle följa skeppet Carolus till Lissabon och därför tillsagt honom 110 riksdaler courant, en tredjedel därav att undfå när han utseglade, den andra tredjedelen när de framkommo och den sista tredjedelen vid hemkomsten. Men när de med skeppet kommo mot höjden, blevo de av ett engelskt skepp antastade och till London i England bragte och där i nio veckor uppehållna och omsider lösgivne med skepp och gods.

Då reserverade sig skepparen att där lossa sin laddning, vilket ock skedde, och han lät sedan frakta skeppet till Habel de Gras och förtingade med folket, att de för samma hyra som först förtingad var skulle följa honom på samma resa och hava att undfå vid framkomsten till Habel de Gräs den andra sin tredjedels hyra och den sista tredjedelen, då de gingo därifrån. När de således kommo till Habel de Gräs och där lossat, tog skepparen en ny frakt därifrån till Hamborg, med vilken Oluf Nilsson ock dit följde och där lossade, varest han ock sin sista tredjedels hyra undfick, vilken hyra Oluf Nilsson förmodar sig således nog samt förtjänt, emedan han då på trenne resor och utlastningar detta skepp följt.

När de som förbemäلت är i Hamburg lossat, övergav skepparen Helge Börjesson skeppet och i sitt ställe antvordade det Oluf Nilsson att som skeppare det hem till Halland föra, det han ock lyckligen gjorde. Därför förmodar han att redarna äro skyldiga att honom betala och intet fog hava att något återfordra av det han välförtjänt skall åtnjutit.

Resolverades: Alldenstund fullmäktigen på intet sätt kunnat visa att skepparen igenom styrmannens och de andra folkens kringläggandc varit tvungna att lova att giva dem större hyra än som de bort haft, och Oluf Nilsson däremot påstår, att han med skepparen om dess undfångna hyra vänligen accorderat. Fördenskull efter det 24 kapitlet skeppsmannabalken och sjölagen bör ock Oluf Nilsson hela sin undfångna hyra behålla. Vad anbelangar de månadspenningar, som fullmäktigen angiver, att styrmannen förutom denna sin hyra bekommit, så finner rätten att han samma månadspenningar fått igenom nytt kontrakt av fraktarna för den tid de varit uppbragte. Varom att skepparen med styrmannen varit överens, därav nog samt ses kan, att han vad som han tingat och lovat allt riktigt betalt, till vilkets återfordran rätten intet finner käranden några lagliga skäl hava.

Det gick alltså bra för Oluf Nilsson denna gång liksom så många andra gånger. Men sex år senare finner vi honom åter hemma på Käringsön. Han var då blott 32 år gammal, men han hade redan då hunnit med att vara mycket ute i världen. Bl.a. hade han i den holländska krigsflottans tjänst nyligen blivit utnämnd till kapten. Så hade han kommit hem igen med stora pengar på fickan. Dessutom hade han blivit rikt gift, och nu hade han planer på att inköpa hela Käringsön med omkringliggande holmar.

Men före jul år 1696 blåste en fruktansvärd storm över den bohuslänska skärgården, vilket hade till följd att en skuta lastad med råg grundstötte utanför ön. Denna händelse kom säkerligen att i hög grad inverka på den blivande amiralens framtid. Han beslöt sig nämligen för att samla hela den lilla öns befolkning för att försöka bärga skutan med dess last, och eftersom han lyckades väl även med det arbetet, fick han av myndigheterna så stort beröm, att han inte blott tillsammans med sina medhjälpare fick halva lasten som bärgarlön utan även blev anmäld för de svenska myndigheterna såsom "en rasande duktig karl". Hur det gick till

när den förolyckade rågskutan bärgades, berättar nedanstående protokoll, som skrevs vid häradstinget på gästgivaregården Swansund på Orust den 15 februari år 1698:

Kronans befallningsman, välbemälte Mårten Borg och skepparen Hans Olsson gävo för rätten till kända, huruledes en skuta, "Unga Ryttaren" benämnd, för ungefär ett år sedan av välbemälte Oluf Nilsson på Kåringön och några flera darsammanstädes utur sjön blivit bärgader med 320 tunnor spannemål uti och något annat smått, varur Oluf Nilsson, som dispositionen över denna bärgningen fört, dem allenast skall gjort räkning för 201 tunnor och sju sättingar torr och våt råg tillhopa, vilket som det är en alltför stor differens emellan det som blivit uti skutan inlastat, kunde de intet annat finna än att därmed oriktigt och egennyttigt skall tillgått, uppvisandes käranderna tvenne attester ifrån dem som skepparen har köpt sin laddning av, nämligen herr Hindrick Bildt, att han av honom har köpt 80 tunnor råg och fem tunnor korn.

Attesten var daterad den 20 december år 1696. Samt av Franz Mellwig, att av honom är köpt 235 tunnor råg. Den attesten är daterad den 14 december år 1696. Påstående käranderna, att som de nogsamt skall kunna bevisa, att ingen tunna skall under vägen ha kommit ur farkosten, förrän den uti Kåringöbornas händer kommit, det de därför måste svara dem för laddningen och därhos för olagligt bärgande plikta samt betala dem åtskilliga omkostningar de härpå måst göra.

Häremot mötte Oluf Nilsson på Kåringön med följande, som med honom varit och bärgat, nämligen Erik Jacobsson, Simon Eriksson, Esbjörn Swensson, Olof Jacobsson, Lars Nilsson, Anders Mårtensson, Olof Olsson, Torger Tolleson, Reer Angrimsson, Jöns Jonsson, Cornelius Nilsson, Rassmus Larsson, Per Skräddare och Per Torkilsson. De övriga, nämligen Olof Eriksson, Nils Olsson, Halwar Olsson, Jon Jönsson, Johan Persson, Björne Andersson och Swen Nilsson, ingävo sina förfall nämligen sjukdom, som de äro av Gud hemsökte med. som ock för dem blevo lagligen prövade.

För dem alla svarade Oluf Nilsson, att han såväl som dessa andra, som med honom bärgade denna rågskuta, och så snart de fått den till sin ö, gått till råds med varandra på vad sätt de bäst skulle kunna konservera rågen, som uti skutan var, till redarnas och ägaremännens bästa. Och som de då strax före det att isen varken brast eller bar till landet, inte kunde giva vederbörande därom part, haver Oluf Nilsson utdelt rågen både torr och våt på avräkning för sin bärgarelön, såväl som att förvara till ägarens bästa, alldeles efter den rannsaking, som kronans befallningsman härsammanstädes efter hans excellens herr generalens order däröver hållit. Nekandes nu Oluf Nilsson, såväl som de övriga bärgarna, som nu tillstädes äro, sedan de förutom Oluf Nilsson, på kärandernas begäran avlagt eder, att de inte fått mera råg, än som uti föreskrivne befallningsmans rannsaking de angivit, nekandes därhos att någon oriktighet med denna rågskutas bärgande är förelupen.

Begärdes nu Oluf Nilsson, att skepparen måtte uppvisa sin tullsedel, så lærer därav erfaras, huru mycket råg och korn i denna skuta varit och exiperar därhos emot de ingivna attester, att dem intet vitsord givas kan, emedan de båda äro raderade och av utrikes och obekanta män eller i deras namn skrivna. Och ehuru allt är, påstår Oluf Nilsson, att intet mera uti denna bärgade skuta funnits, när han med de övriga förbemälte till henne kom, än som i befallningsmannens rannsaking angivet är. Och därhos begärer han, att de andra bärgarna måtte undfå den bärgarelön som dem tillkommer och som de med största livsfara förtjänat, samt att käranderna för ett så grovt och svårt tillmäle, nämligen att de någon olaga bärgning gjort, vill avlägga sin ed, att ingen oriktighet vid denna bärgning är förlupen och att intet

mera korn eller råg funnits i skutan än som befallningsmannens rannsaking angivit och uppsatt.

Skepparen bekände ock för rätten, att han hade övergivit denna skuta vid Skawebukten och en gård Åhleback den 20 december 1696 men han hade intet bevis därtill.

Befallningsmannen Mårten Borg och skepparen Hans Olsson förklarade ytterligare sitt käromål, att dem synes som om dess bärgare intet redeligen med detta deras förolyckade gods hanterat, i det de väl kunnat med pumpar hållit skutan så länge läns, till dess de givit ägarna eller landshövdingen därom tillkänna. Och intet behövde de då strax uttaga rågen utur skutan, helst som vägen inte var så lång och svår att det nu kunnat låta sig göra. Sedan skall ock Oluf Nilssons brev av den 11 januari 1697 och befallningsmannens rannsaking intet uti allt komma överens, varav de förmenta ingen stor redelighet förmärkas skall. Och denna skuta ifrån det Hans Olsson den övergav allenast en och en halv dag drivit uti sjön, och 13 stycken säckar med råg och korn, som låg överst i skutan, varit behållna.

Varav klart skall kunna antagas, att skutan uti ingen annans händer varit, förrän Käringsborna den bärgat, och således förmodar att de ock måtte svara till allt, som uti skutan blivit inlastat, nämligen 320 tunnor spannemål, vilket kvantum att ha varit inne i skutan, de ville bevisa med attesterna. Käranderna beropar sig ock därpå, att Oluf Nilsson skall för rätten själv sagt, att de 88 tunnorna våt råg var så mald, att han kunde göra så mycket i torr.

Välbemälde Oluf Nilsson svarade häremot, att ingen ärlig människa skall kunna honom överbevisa, det han med denna skutas och spannemålens bärgande i den ringaste måttan oredligen umgått utan därmed till ägarens och redarnas bästa gjort sin högsta flit, att allt på nogaste sätt skulle bliva antecknat och till ägaremännen förvarat. Bevisades nu med befallningsmannens Ambjörn Grottes, länsmannens Swen Grönmans och nämndemannen Oluf Rasmussons bevittnande, att ingen utan livsfara kunde komma ifrån Käringsön in på landet den tid då denna skuta där blev inbragt, och att han, Oluf Nilsson, strax att det kunde låta sig göra, angivit både denna bärgade skuta såväl som spannemålen däruti. Emot attesterna, som käranderna ingivit, exiperade Oluf Nilsson, att alla attestanterna äro dels obekanta och dels odugliga som vittnesmål, som ock ingendera är tillstädes vid rätten, att om deras habilitet rannsakas kan och att de sedan edeligen vittnesmål göra kunde. Sedan att skutan allenast en och en halv dag drivit i sjön, synes otroligt, och ehuru därmed kan vara hänt, påstår och erbjuder Oluf Nilsson sig med ed vilja bekräfta, att intet mera spannemål fanns uti skutan, när de i sjön kommo till henne, än som uti kronans befallningsmans rannsaking är angivet och uppfört.

Förklarades ock Oluf Nilsson sina ord, som han talat inför rätten, att den våta rågen var så mald, att den kunde göra så mycket torr råg, nämligen det han mente, att så mycket torr råg kunde vara inskeppat med densamma i skutan men aldrig tänkt att den så mycket kunde bliva efter torkningen, utan att en tunna sådan våt råg kunde på det högsta efter torkningen göra fem sätningar med torr råg. Begärandes Oluf Nilsson, att som käranderna honom och de andra bärgarna tillagt mycket grova och äreröriga beskyllningar, vilka de på intet sätt kunna bevisa, de ock därför efter lag plikta måtte och betala dem icke allenast sin bärgarlön utan ock flera därpå använda omkostningar.

I detta mål avkunnade tingsrätten följande dom:

Såsom befallningsmannen, välbemälte Mårten Borg och skepparen Hans Olsson med intet laggilt bevis kunnat överbevisa Oluf Nilsson och de andra bärgarna, att de något av det bärgade dolt, utan svaranderna däremot visat, att de så snart som görligt varit detsamma icke allenast tillkännagivit hos skepparen Hans Olssons hustru utan ock ävenväl samma tid det angivit på tullkammaren i Marstrand. Därtill hava redan de närvarande med sin ed bedyrat, att icke allenast de intet mera råg bekommit, än som uti befallningsmannens rannsaking är uppfört, utan ock att intet mera råg eller korn varit i skutan, än vad som uti samma rannsaking är angivit.

Fördenskull kunde rätten dem intet annat än dem samtliga befria från detta kärandernas obevisliga tillmäle, att de emot Kongl. Maj:ts sjölag skola begått något olagligt bärgande, och fördenskull tilldömer dem, att de böra bekomma av käranderna sin med livsfara välförtjänta bärgararelön. Och prövar nämnden enhälleligen att bärgarna tillsammans för denna sin allom bekanta stora livsfara och besvär såväl som för torkandet av rågen, böra åtnjuta halvparten av den bärgade spannemålen, och att själva skutan med den andra halvparten av den bärgade spannemålen bör oavkortat levereras käranderna åter, väl förstående efter den andel, som dem uti landningen med rätta tillkommer, vilket emellan samtliga lottgarna däruti till likvidation remitteras

Och som käranderna här inför rätten icke allenast tillagt svaranderna utan ock begärt, att de enligt Kongl. Maj:ts sjölag måtte bli straffade för olagligt bärgande, det de dock på intet sätt gittat bevisa, så böra de ock därför efter 20-de kapitlet tingsmålsbalken plikta 40 marker. Expenserna, som svaranderna ock borde hava, bli dem beräknade uti denna samma dem tilldömde halva part av spannemålen. Skepparen Hans Olsson förliktes omsider med Oluf Nilsson om dem emellan varande tvistighet, för vilken orsak ock föreskrivna 40 marker blevo eftergivna.

Detta domslut innebar en mycket stor seger för Oluf Nilsson, och det var naturligtvis särskilt värdefullt att häradshövdingen och landshövdingen fick reda på hans duglighet och erfarenhet. Genom deras påverkan fick Oluf Nilsson redan samma år anbud att taga anställning i den svenska flottan, som just då höll på med att utrusta en expedition till Arkhangelsk. Oluf Nilsson, eller som han i den vevan började kalla sig, Oluf Knape, fick befälet på ett av de fem fartygen, som år 1701 seglade i väg.

Det var denne Oluf Nilsson, som sedermera under Karl XII:s krig mot Norge år 1714 skötte sig så väl, att han av konungen blev utnämnd till vice amiral samt adlad, varvid han antog namnet Strömstierna. Han bosatte sig efter avskedstagandet på sin gård Vese i Bro socken, där han avled år 1730. I Bro kyrka, till vilken han skänkte en ståtlig predikstol, ligger den tappra karolinen begravnen i ett murat gravkor, och där finns också ännu i dag hans kyrkobänk och epitafium med porträtt kvar. Intressant är också, att det gamla huset på Vese, där han bodde intill sin död, fortfarande är bevarat.

Under kriget, då fiender väntades, måste de hemmavarande bönderna vakta vårdkasarna. Sådana tändes på de högsta bergstopparna, och där måste hållas ständig vakt för att man skulle kunna se signalerna från andra tända vårdkasar. En vårdkaslinje gick längs hela Bohuslän från söder över Smörkullen i Skredsviks socken, Valeberget på Skarstad i Bro och till Vårdas i Tossene socken samt vidare till Fjällbacka över Tanum och Skee till Norge. Ibland var bönderna motvilliga och övergav vårdkasarna. Då måste länsmannen stämma dem

till tinget. Ett sådant ärende förekommer vid häradstinget på Mellby i Bro socken den 26 maj år 1712, varvid följande protokoll skrevs:

Länsmannen Anders Jönsson anklagar efterskrivne av Sotenäs allmoge för det de försummat vakterna vid Wåhlkasen, och han begärer att de därför med plikt mage bliva belagde. Oluf i Stockebro anklagas. Han svarar, att han inte visat någon försummelse. Länsmannen kan intet bevisa när eller hur ofta han har varit försummelig. ty frikännes han.

Pehr i Ulegren stuckit sig med en kniv i låret och kan intet komma hit till tinget. Pehr i Gerrebo hustru är så sjuk, att intet hopp är om hennes liv, ty kunde mannen intet komma till tinget. Hans och Stefan i Hommedal är lika beskaffade som Oluf i Stockebro. Swen i Gistad dito. Erich i Brådal är sjuk. Hans och Sören i Bjällane är lika med Stockebro. Lars i Högen dito. Johannes i Häller dito. Bengt och Oluf i Effja, Anders och Oluf i Bergskär, Oluf i Kisteröd och Rasmus i Backa, Lars i Folbentseröd, Anders i Rambergsskog och Oluf i Koderöd dito. Jacob i Bögebacka var intet på vakt efter Tolles i Rörby berättelse. Ty plikte han tre marker silvermynt. Tolle i Rörby, som var på vakten, är fri. John i Råghult och Ammund i Sparöd har intet varit på vakt, ty pligte de tre marker. Jacob och Oluf i Uleberg och Oluf i Ellene var inte tillstädes, därför plikte tre marker för var gård. Hans i Ebbeslätt och John i Wiik varda frie.

I nedanstående protokoll, som skrevs vid tinget i Kviström den 21 mars år 1739, får man uppgifter om en skollärare i Sörbygden, kanske denna landsändas allra första lärare:

Skolemästaren Anders Åhman stämt fältväbeln Oluf Beckman

1. För det att Beckman en sabbat före gudstjänsten med skällsord överfallit Åhmans hustru samt befallt sin dräng att från Åhmans hustru borttaga och sönderslå några Åhman tillhöriga fönster.

2. För det Beckman skall med goda löften bedragit och lockat honom Åhman från Dal till Sörbygden samt förmått honom att använda kostnad på en byggnad därstädes.

3. För det fältväbeln under Åhmans frånvaro med våld utur dess hus borttagit ett Åhman tillhörigt ölekar, och

4. för det fältväbeln under gudstjänsten om Larsmässodagen skall ha gjort övervåld på Åhmans små barn och rannsakat i Åhmans hus efter gärdessky.

Likaledes har Åhman stämt drängen Per Boman på Kåtebol, för det han på en söndag skall ha gjort övervåld i Åhmans hus, kullslagit Åhmans hustru och sprungit omkull ett litet Åhmans barn, som därigenom blivit i munnen skadat.

Vice versa haver fältväbeln Beckman stämt Anders Åhman

1. För det Åhman förliden sommar med sina mångfaldiga goda ord och löften övertalat Beckman för sig att uppbygga på dess grund en skolestuga varutinnan Åhman med dess hustru och barn kunnat få husevarelse, men Åhman likväl sina löften skall åsidosatt och fältväbeln tillika med andra barn i socknen icke den ringaste information av Åhman åtnjutit.

2. För det Åhman icke vill till Beckman betala all den mat och dricka samt alla annan omkostnad, som Åhman av Beckman åtnjutit, innan förenämnda skolestuga blev uppbyggd, så väl som nio daler silvermynt, som Beckman skall hos magister Höök för Åhman gått i caution

för, samt för tre halva tjog timmer, nio tolfte bräder, ett bord och all annan redskap som Åhman vid stugans uppbyggande för Beckman sönderbrutit och fördärvat.

3. För det Åhman olovandes och utan Beckmans vetskap gått på dess såg och där borttagit en halv sågegrinn. Och för övrigt påstår Beckman det måtte Åhman vara honom ansvarig för all den omkostnad och tidsspillan som Åhman honom genom sina onödiga stämmomål påbragt. Till vittne haver skolemästaren Åhman instämt Anders i Björnebyn och hustru Anna på Brobacka samt nämndemännen Anders Nilsson i Kindelseröd och Anders Swensson i Stenarsbön. Parterna inställde sig och jämte fältväbeln Oluf Beckman vice häradshövdingen Johan Fredrik Wesslou, då skolemästaren Åhman ingav dess käromålsskrivelse, sålunda lydande:

"Inför välborne herr häradshövding med den lovlige tingsrätten får jag fattige man förorsakad vorden min klagan andraga, hurusom fältväbeln Beckman handlade med min hustru under min frånvaro förlidne januari månad, då likvisst jag uppå hans goda loven hade satt min lit till honom att mig på bästa maner ställa, än som nu bevisat är, först på en söndag morgon förebragt och intalat dess dräng, dragonen Per Boman, att på vägen emellan mina hus och Böneböns gå efter att ifrån min hustru borttaga några mina tillhöriga fönster, som därigenom blev sönderslagne.

I samma tillfälle ett litet barn är blevet kullstött, att blodet utgått både genom näsan och munnen, jämväl att fältväbeln gått in uti mitt hus och tagit där ut ett ölekar och till sin gård hemfört, som ock citerat mig för mat och dricka, som jag förtärt den tiden, då jag höll skola uti hans hus. Jämväl tre och ett halvt tjog hustimmer, 9 tolfte bräder, men ock mera undfått med tre tjog timmer, två stockar, tre och en halv tolfte vrakbräder. Tio daler silvermynt skall jag betala magister Höök, som ej dagen är utsatt förrän påsketiden.

Och som sådant är mig vederfaret i min frånvaro, som ock fast underligen, att allt jag fått är uppsatt för mycket, som ock det jag skall betala för mat och dricka, som jag förtärt medan jag i hans hus arbetade. Är fördenskull min ödmjuka anhållan, det täckes mig som oskyldig är befria, som ock med ödmjuk begäran att få av fältväbeln Beckman all min omkostnad, som mig härutinnan är vorden förorsakad med resor, tidsspillan och all annan omkostnad, avvaktades häröver en nådgunstig resolution med städse förblivande till min död välborne herr häradshövdingens ödmjukaste tjänare Anders Åhman."

Därefter gjorde Åhmans hustru, Catharina Holm, om fönstrens uttagande följande berättelse, att tre dagar efter nästlidne nyår, sedan hennes man varit fasttagen och till Göteborg avförd, nödgades hon avflytta från torpet under Kåtebol och till Björnebyn medelst stark vinter och köld, eftersom hon inte hade något att köpa ved för. Och när hon hade till Björnebyn avflytt sin lilla egendom, har en stark blåst och vind påkommit, som kunnat skada fönstren, vilka suttit i det hus som hon flyttat ifrån, vårföre hon samma fönster låtit uttaga, då fältväbeln Beckman kommer till henne i stugan på dess mark att kräva henne på någon skuld, varmed hon bad honom hava fördrag tills hennes man hemkommer, och vid samma tillfälle skall hon hava bett Beckman taga fönstren i förvar, så vida han därför ville vara ansvarig, men Beckman därtill icke något svar givit, utan han har tagit fönstren under armen och gått sin väg. Men när han var ett stycke på vägen, kom Beckmans dräng, Pehr Boman, och tog tvenne fönster ifrån honom samt drog henne omkull och de tvenne fönstren sönder slog.

Sammaledes har Pehr Boman, vid det han på vägen gått förbi Åhmans lilla barn, smyttat barnet med rökepipan, varav barnet blivit skadat i munnen. Därefter gick Åhmans hustru in i Beckmans torparekvinnors hus, varpå Beckman tillika med dess dräng efter inkommit, då hon frågat Beckman i torparehustruns närvaro, värföre han inte emottog fönstren, när hon honom sådant tillbjöd, varpå Beckman inte svarat, utan drängen frågade henne, om icke hon under vägen haft den utlåtelsen, att han förr skulle slå fönstren sönder, förrän han dem åt honom lämna skulle, varpå hon svarat att hon icke sådant sagt, havandes hon därpå genast tagit sina små barn och därmed gått ifrån torpet. Uppvisandes eljest ett kläde, varmed blodet av barnet skall vara avtorkat. Mer har hon ej att berätta utan avträdde.

Herr vice häradshövdingen Wesslou å Beckmans sida anförde, att uti första, andra, tredje och fjärde punkterna i stämningen har läsemästaren Anders Åhman angivit fältväbeln Oluf Beckman för sådana beskyllningar, vilka ej annorledes än som för rån och hemgång kunna rubriceras, vilket Beckman vill förmoda han ingalunda i stånd är att bevisa, då Beckman härigenom kommer ansenligen till sin heder att lida, värföre ock Beckman gärna skulle se, att denne Anders Åhman, som är en löskekarl, någon reell eller åtminstone personell borgen för sig sätter, innan han honom något ansvar gör, på det han kunde hava någon ersättning för så ohemula och äreförklenande beskyllningar.

Vad angår det som hans hustru nu anført och icke så egentligen rörer fältväbeln Beckman som mera dragonen Pehr Boman, så är sådant allt obevisligt och synes så mycket klarare, som hon tillstått det hon bett Beckman fönstren, varav nog kan slutas, att dragonen dem icke på något våldsamt sätt henne frantagit, utan fastmera haver hon dem godvilligen lämnat efter sin förra loven till Beckman, fast hon kanhända av bitterhet och spetsfundighet själv sönderslagit dem. Beträffande barnet, som hustru Åhman föregivit skall vara av Boman kullslaget och sårat, så är sådant ej mindre obevisligt än det förra, utan synes ganska troligt, att barnet själv lätteligen kunnat snäva själv omkull och sig sålunda stött.

Skolemästaren Åhman anhåller, det honom måtte för denna gången uppskov meddelas, emedan alla hans vittnen ej äro tillstädes och ej heller till detta ting kunnat komma. Yttrande sig eljest om den begärda borgen, att han sådant till tingsrätten omprövande hemställer.

Herr vice häradshövding Wesslou androg, att det hade ålegat läsemästaren Anders Åhman såsom kärande icke allenast att förse sig i tid med alla de vittnen, som han av nöden haft långt före detta, utan ock draga behörig försorg om att de vittnen, som han redan instämt, hade tillstädes varit, då intet annat hinder varit i vägen är allenast brist på de omkostnader, som hans skyldighet torde fordrat till vittnenas underhåll att förskjuta, vilket av Anna Toresdotters utgivna attest ses kan, varav nog samt slutas kan, att Åhmans förmenta avsikt med uppskovsbegäran är att därmed utdraga tiden, bringa saken i stor vidlyftighet och emellertid förorsaka Beckman kostnad och förtret, värföre han finner sig högst föranlåten, hos tingsrätten anhålla att Åhman, sedan han fullgjort Beckmans förra påstående, måtte åläggas genast andraga allt vad till huvudsaken hör, och de vittnen, som nu tillstädes äro, såvida de ojävaktiga finnas, edeligen avhörda varda och saken således till slut komma.

Skolemäster Åhman anförde häremot, i det han citerade sin förra anhållan om uppskov och därjämte begärer än ytterligare anstånd med målet, intilldess saken emellan Beckman och Anders i Björnebyn först bliver avgjort, på det att bemalte Anders sedermera må kunna som vittne å Åmans sida bliva avhörd. För övrigt ingiver Åhman en attest, varutinnan förmäles. att dess vittnen skola bliva kostade här på tingsplatsen av fältväbeln Beckman, värföre Åhman begärer att dess vederdeloman med lag må bliva ansedd.

Herr vice häradshövding Wesslou yttrade sig vad Åhman nu anført tjänar nu ingalunda till befrielse för honom med uppskovs erhållande, det allenast är ett skäl för Beckman att jäva denne Anders i Björnebyn, ifall han skulle som vittne åstundas, alldenstund han undgått, att de hava sins emellan rättegång, om vilkens slut honom ej tillkommer att påminna.

Skollärare Åhman tillfrågades om han tillägger Beckman att hava rånat något ifrån honom eller eljest något våld honom, dess hustru eller barn tillfogat. Svarandes, att han tillägger honom varken våld eller rån men att han skall utan hans och hustruns samtycke innehava ett kar samt låtit frantaga hustrun fönstren med mera, som stämningen innehåller.

Fältväbeln Beckman inföll, yttrande sig att han det omnämnda karet bekommit till låns av Åhmans dotter, vartill Åhman nekar, påståendes häröver bevis av Beckman. Parterna gjorde avträde, varefter tingsrätten stannade i följande utslag:

Tingsrätten har tagit allt föregående i behörigt och noga överbägende, och vad angår fältväbeln Beckmans påstående, det skolemästaren Åhman i anseende till målets rubricerande och beskaffenhet för sig måtte ställa reell eller personell borgen till säkerhet för den rekommendation som Beckman för Åhmans obevisliga tillmålen förmenar sig komma att åtnjuta, efter han skall vara en lös person, som intet har att vedervåga. Så emedan Åhman förklarar, att han tillägger Beckman varken rån eller våld och för övrigt förmenar sin talan med vittnen fulltyga kunna. Fördenskull kan tingsrätten icke nu förut pålägga honom varken reell eller personlig borgen för sig ställa.

Beträffande skolemäster Åhmans påstående om anstånd med sakens avslutande till nästa ting i anseende till att en del av de vittnen, som han inkallat, sig nu icke infunnit, jämte det han skall hava flera vittnen, att till sin saks styrka inkalla låta, som ock att saken emellan fältväbeln Beckman och Anders Ericsson i Björnebyn måtte föregå och avslutas, på det att Anders Ericsson, som av Åhman till vittne kallad är, sedermera sitt vittnesmål avlägga kunna, så alldenstund det andra vittnet, hustru Anna Larsdotter på Brobacken, nu icke är tillstädes utan tillkännagivit att hon icke kunde komma ifrån trenne sina små barn, som ock Åhman flera vittnen inkalla vill, därför kan tingsrätten det begärda uppskovet icke avslå. Dock åligger Åhman i förmågo av 16 kapitlet, 6 § rättegångsbalken att till nästa ting införskaffa alla de vittnen, skäl och bevis, som han i saken förmenar sig hava nödig, och det så framt han sig därav betjäna tänker, emedan i annan händelse saken lika fullt på de skäl och omständigheter, som då förekomma kunna, avgjord varder.

Därjämte och som Beckmans käromål emot Anders Ericsson härflyter av de emellan Beckman och Åhman varande tvistigheter samt därmed gemenskap haver, alltså kan tingsrätten dem icke åtskilja utan vill igenom ett utslag så väl det ena som det andra lagligen avgöra.

Skolemäster Åhman hade samma dag inkallat till vittne nämndemännen Anders Nilsson i Kättilsröd, Anders Ericsson i Björnebyn och Anders Swensson i Stenarsbön.

Anders Nilsson gjorde följande berättelse, att han alls ingen kunskap hade i denna sak, annat än att han besiktigat fönstren och då funnit att några rutor var trasiga. Såvida honom veterligt är, har icke Beckman utan Åhman bekostat byggnaden, varuti Åhman bott, men huru deras räkningar dem emellan äro, vet vittnet intet.

Anders Swensson inkom och berättade, att förlidet år vid pingsttiden då Åhman första gången kommit till Beckman uti hans hus, haver de talats vid, då Beckman lovat att för Åhman vilja

uppbygga en stuga att hålla skola uti, som ock att Åhman skall en tid ha lärt Beckmans son, men vad han lärde honom, vet vittnet icke, ej heller huru lång tid han lärt honom.

Har ej mer att vittna. Uppläst och vidkänt. Avträdde.

Parterna förliktes vid samma ting dagen därpå, varför målet avskrevs.

Vid bröllopen kunde det mången gång under 1700-talet gå alltför livligt till, så att det t.o.m. blev slagsmål av, vilket bl. a. visas av nedanstående protokoll, som skrevs den 5 mars år 1745 vid Kviström:

Bonden Hans Jonsson i Hallind hade genom länsmannen Sören Hansson-Mellander till laga ansvar låtit instämna bonden Olof Börgesson i Brattön för förövat slagsmål på bemälte Hans Jonsson, vilket skall ha skett på ett bröllop på Brattön i Bro socken den 6 januari detta år. Skolandes efter länsmannens och nämndemannens Börje Larsson i Broberg berättelse allenast synts på Hans Jonsson en liten blånad på det ena kindbenet, varjämte det ena ögat blivit rött. Men Hans Jonsson säger, att han har blivit mycket värre hanterad än som synes utanpå, vilket de i denna sak inkallade vittnena kunna intyga, varför Hans Jonsson anhåller att de må edeligen bliva avhörde, innan han sin klagan vill föra vidare.

Varande de inkallade vittnena följande: Thorsten Nilsson i Långeland, Per Olsson i Blådjuperöd, Per Larsson i Berg, Eskil Olsson i Skogen, Esbjörn Hansson i Jordfall, Börje Thorstensson i Brattön och Anders Olsson i Medby.

Svaranden Olof Börgesson, som säger sig ha blivit överfallen och fastmera slagen av Hans Jonsson än han slagit honom igen, hade intet något jäv att andraga emot de inkallade vittnena, än det att Börje Thorstensson i Brattön skall vara hans syskonbarn, vilket blev ansett som lagligt.

Därefter avlade vittnena sin ed och varnades samt berättade, först Thorsten Nilsson i Långeland, men han sade sig ej ha något att berätta om slagsmålet, eftersom han låg och sov då det hände. Han vaknade vid att det bullrade i stugan, och då fick han se att Hans Jonsson kom och var slagen i ansiktet samt att ett slag syntes i huvudet på Olof Börgesson, men han visste inte alls hur slagsmålet gått till.

Vittnet nr två, Per Olsson i Blådjuperöd, berättade att orsaken till slagsmålet var att käranden Hans Olofsson satt och drack halvår tillsammans med svarandens broder Simon Börgesson i Brattön, vilket den senares moder, Elin Esbjörnsdotter, sökt att förhindra, och sedan hon några gånger försökt få sin son från käranden, som ryckte honom tillbaka och höll honom kvar, hade hon omsider gråtit och sagt att det vore för tungt, om hon inte skulle få råda om sitt barn utan skulle få sitta där och skämmas, har dess andre son, Olof Börgesson, kommit fram till Hans Jonsson och frågat honom varför han inte ville släppa dess broder Simon samt om han vore dess förmyndare, varefter Olof stötte med en kanna i bordet, varpå Hans svarat: Vill du slåss? Då Olof åter svarade: Som du ställer till! Och i detsamma gav han Hans två eller tre örfilar. Och då sedan Olof gått därifrån och Hans gått efter honom ut och slagit honom i huvudet med en tappeskål, så att skålen gick sönder. Och den ena delen av skålen for bort och slog svarandens moder på munnen, så att blod utgick. Vidare hade vittnet ej att berätta.

Det tredje vittnet, Per Larsson i Berg, hade en alldeles lika berättelse med den förre, undantagandes att Olof stötte med skålen, så att ölet välte ut över Hans, och att Hans bad för sig, då Olof slog honom örfilar, samt att Olof slog Hans i golvet, sedan den senare slagit tappeskålen i huvudet på Olof. Det fjärde vittnet, Eskil Olsson i Skogen, hade lika berättelse

att ge som Per Olsson i Blådjuveröd. Det femte vittnet, Esbjörn i Jordfall, hade heller ej något nytt att berätta, och det hade ej heller det sjätte vittnet, Anders Olsson i Medby.

Rätten ansåg att Olof Börjesson hade största skulden till slagsmålet, eftersom det var han som började slå. Han fick därför bota 41 daler silvermynt. Men för det Hans Jonsson slagit Olof i huvudet med tappeskålen fick han bota en daler silvermynt. Dessutom fick de tillsammans betala vittnesersättningen.

Vid ovannämnda bröllop hade drängen Hans Nilsson i Rönningen, Bro socken, sammanvigts med pigan Martha Thorstensdotter från Brattön i samma socken.

Om ett annat bröllop i Bro socken år 1794 och de sorgliga händelser som därefter följde, berättar nedanstående protokoll, som skrevs den 23 juli år 1794 vid tinget på Kviström:

Sedan kronobefallningsmannen herr N. H. Nordberg uti skrivelse till domhavanden den 23 nästlidne månad anmält det häradsprofossen Jon Olofsson Lercks hustru, Sara Johansdotter, med vilken Jon den 3 juli sistlidne är vorden sammanvigd, och hon några dagar därefter bortkommit utan att minsta underrättelse sedermera om henne kunnat erhållas, nu skall blivit funnen men död och förtärd, utom några kvarlämningar av ben och kläder under ett berg nära intill hemmanet Häller i Stångenäs härad och Bro socken, under den s.k. Hällers snipa, och bemälte kronobefallningsman tillika begärt att vid påstående ting av domstolen lagligen varda undersökt, huruvida Sara Johansdotter genom eget eller annans vållande omkommit, så företog nu tingsrätten i anledning härav detta ärende, varvid utom kronobefallningsmannen Nordberg sig även inställde kronolänsmannen i berörda härad, välaktade Jonas Forsström, som hade inkallat den avlidnas man Jon Lerck samt dennes föräldrar, Olof Lerck och Ingrid Jonsdotter, vilka sig personligen infunno jämte Sara Johansdotters broder, bonden Jon Johansson i Häller.

Givandes bemälte kronolänsmän enligt dess till kronobefallningsmannen avgivna och hit översända skriftliga berättelse nu vidare till kända, att Sara Johansdotter, av 32 års ålder, sedan hon en måndagsmorgon helt bittida efter skedd vigsel emellan henne och Jon Lerck hos denne senares föräldrar på torpet Röstorp under gården Önna i Bro socken därifrån skall ha bortgått för att åter begiva sig uti sin åtagna årstjänst hos Anders Nilsson i Axtveten, icke anlant till sistnämnda hemman eller någon kunskap om vart hon då tagit vägen kunnat vinnas, förrän den 21 i nästlidne månad, då Hans Rassmussons från Skärstad dotter, en flicka på sjätte året, som var i sällskap med flera barn från Häller, hade under det nämnda berget funnit Sara Johansdotters ben emellan några stora stenar och även igenkänt bitar av det livstycke, som Sara hade på sig, varefter några hennes kläder och andra persedlar, bestående uti en rödrandig fyrtrådströja, en blårandig dito kjortel, ett lintyg, ett förkläde, en sammanrullad taska med däruti liggande trenne enkla kopparslantar, en pappdosa fylld med snus samt ett par skor med mässingspännen uti, blivit hittade ovanför berörda ställe uti en bergsklev, skolandes Forsström följande dagen jämte åtskilliga personer besett den plats, varest den dödas ben och kläder blivit funna, och gör därvid den anmärkning, att Sara Johansdotter efter utseende icke skall kunnat komma så nära intill bergsfoten, i den händelse hon hade störtat sig utför berget, helst detsamma med en spets skjuter ut över det ställe där hon igenfanns.

Och då Sara Johansdotter förlidet år av socknens innevånare överallt i markerna däromkring och jämväl på detta stället eftersöktes, ej något tecken efter henne skall synts varken i besagda bergsklyfta eller därunder, och att igen stank därifrån blivit känd till gården Häller eller ännu

närmare berget löpande byaväg, och att Sara blivit funnen tre åttondels mil söder ut från torpet Röstorp, trots att hon skulle gått till Axtveten.

Merabemälte dödas man och svärföräldrar framkallades var efter annan för domstolen och berättade: Jon Olofsson-Lerck, att sedan Sara den 2 juli nästlidet år en tisdag kommit utur sin tjänst på Axtveten till Jon och dess föräldrar på Röstorp och han dagen därpå med henne blivit sammanvigd i Bro prästegård, skola deras till bröllopet bjudna gäster stannat kvar på nämnda torp tills på fredagen, av vilka Olof Jonsson på Kolvik under Röe sist bortgått Havandes Jon nästföljande söndag varit på torpet Kolvik under hemmanet Vrångebäck för att leja en piga till Anders Nilsson på Axtveten i Saras ställe, varefter de om aftonen gått åt logen och lagt sig samt Sara klockan två om natten uppstått och sagt att hon skulle bege sig till sin tjänst, då Jon skall velat följa med henne, men hon ej sådant tillåtet utan tagit avsked av honom. Så skall han ha sett henne ett stycke från torpet på vägen mot Önna, som vidare leder mot Axtveten, men han säger sig ej ha minsta kännedom om vad som sedan hänt henne eller hennes därefter timade död. Hon skall ha varit i vänskap med sina svärföräldrar och på henne har inte kunnat märkas varken sjukdom eller sinnessvaghet.

Olof Lerck vittnade, att dess sonhustru söndags afton förrän hon bortkom, skall ha förvarat sina kläder i en kista, ätit om aftonen och därefter gått med Jon till logen att lägga sig, varefter Olof med sin hustru genast lagt sig i stugan och ingalunda sett när Sara, som ingalunda skall ha varit orolig, gått från stället. Tilläggandes Olof vidare, att de flesta bröllopgästerna bjudit farväl om torsdagen utom Twetberg i Störreberg och Olof Jonsson i Kolvik, som blivit över till fredagen, men Olof hade sig icke bekant om den senare varit efter Twetberg, därvid dock Jon erinrade, det bemälte Olof Jonsson blivit något efter hos Jon i en kammare. Såsom anledning därtill att Sara, ehuru väl hon efter Jons föregivande synes ha ställt sin gång till Önna och Axtveten, likväl kunnat komma till det ställe, där hon nu blivit funnen, anmärker Olof Lerck, att öster om torpet Röstorp skall löpa en väg genom skogen åt Störreberg och Häller.

Hustru Ingrid Jonsdotter menar att hon inget mera vet om Saras försvinnande, än att hon om söndags afton, sedan hon av Ingrid undfått två stycken vetebröd till barnen på Axtveten, tagit avsked i stugan, gått åt logen att lägga sig och sagt sig helt bittida om morgonen vilja förfoga sig till dess tjänst på sistnämnda hemman. Ingen svaghet har hustru Ingrid hos Sara kunnat förmärka, hon ock för övrigt emot sina svärföräldrar visat all lydno och hörsamhet, såsom ock av bröllopgästerna några spelemän samt Olof Jonsson i Kolvik stannat kvar till fredagen, då Olof gått därifrån en stund senare om eftermiddagen.

Kronolänsmannen Forsström androg att han på förmodad närmare upplysning låtit inkalla flera personer, av vilka Olof Jonsson i Kolvik, Andreas Twetberg i Övre Störreberg, drängen Johan Jonasson och Jacob Berggren i Axtveten, Olof och Anders Jonssöner samt Christina och Britta Jonsdöttrar i Nedre Störreberg, änkan Anna Ifwersdotter i Bråtane under Häller, hustru Dorothea Hansdotter i Gammelängen, Catharina Grönsten på Dunnebacka, Anna Christendotter i Häller, Claes Ohlsson i Mjölberg och änkan Ingeborg Pehrsson på Aspehuset, nu närvarande, dem Forsström anhöll att få edeligen avhörda. Och som emot dessa något laga jäv ej anmälades eller befanns, så framträdde de efter anmaning till dombordet, avlade vittneseden och erinrades därvid om densammas dyra vikt och värde, var för sig gjorde denna utsago:

1. Olof Jonsson i Kolvik, av 50 års ålder, att han om Saras hädanfärd ej skall hava något att vittna, men sade att orsaken till att han stannat efter de andra bröllopgästerna på Röstorp varit den, att han på anmodan förut klätt stugan till bröllopsdagen.

2. Andreas Twetberg, 34 år gammal, att på fredagen efter Saras och Jons sammanvigel klockan fem på eftermiddagen skall han kommit till Röstorp och träffat Olof Jonsson, som då ännu var kvar, då Sara velat återgå i sin tjänst, men Olof Lerck därvid sagt, att hon hade åtta dagars frihet samt att han och Jon Lerck skulle följa henne hem. Likasom bemälte Olof och Jon haft olika utlåtelse, vilket vittnet gjort dem misstänkta för att hava någon kunskap om på vad sätt hon slutat sina dagar, och vittnet erinrar sig att vid ett tillfälle, då han talat med Olof och Jon om Sara, skall denne senare frågat: Har ni hört mig säga något? och därpå liksom besvarat samma fråga med dessa ord: Jag vet att tiga! Jon Lerck skall sökt efter sin hustru i marken samma dag, och flera personer sökte efter henne i flera dagar på samma ställe där kvarlämningarna sedan blev funna men varken känt stank eller funnit något tecken efter henne, ehuru vittnet vill tro att i händelse Saras kläder då legat i den bergskrevan, där de nu äro hittade, så skulle de ha synts.

Vittnet skall de förra åren vid infallande regnväder fått inlägga kol på Olof Lercks loge men förliden år strax efter det Sara kommit bort, har han blivit sådant förvägrat, under föregivande att Olof hade hö på logen. Några dagar efter det Sara i marken blivit eftersökt, har Jon Lerck yttrat att han skulle gå till Leråker och därstädes tala med Olof Ericsson från Kärr, för att ev. få någon upplysning om Sara. Men Jon hade ej varit i Leråker eller talat med Olof Ericsson, vilket Jon dock betygar att han hade gjort.

3. Johan Jonasson om 23 års ålder, berättade att då han i skogen hade bränt kol för dess husbonde Andreas Twetberg, skall han en dag vid inträffat regnväder ha kommit till Röstorp och bett Olof Lerck att få sätta tvenne säckar kol på logen, men därtill Olof skall ha sagt nej och förklarat att han hade hö både på logen och i ladan mer än längst utmed logbalken, som syntes vara nedtrampad, och skall Olof däröver ha blivit förargad. Vittnet säger sig vidare förliden vår varit ute för att söka efter bockar och då varit ute i den bergskreva, där Saras kläder senare blivit funna, och vill med säkerhet påstå att samma kläder då ej voro där liggande.

4. Jacob Berggren, 36 år, sade att han hade varit tillstädes sistlidne fredag, då Sara Johansdotters ben och kläder hittades, och tror att hon icke kunnat falla ovanifrån berget på det ställe, varest samlingen låg, då berget sticker ut långt utöver.

5. Olof Jonsson i Störreberg, 30 år gammal, avgav sitt vittnesmål skriftligen författat och av följande innehåll: Den tredje böndagen, som är förfluten för innevarande år 1794, då kom jag och gick bort till Häller, och i detsamma stod Börje Månsson uppe i sin gata och ropade på mig att jag skulle komma upp till honom, så följdes vi åt upp i stenarna, då jag jämte de andra fick se var dessa benen låg samt några klädespersedlar omkring desamma, av dem kände jag en kjortel och ett livstycke. Sedan gick jag samma dag uppåt marken och skulle hämta hem några kreatur. Då gick jag ut på klinten av berget, där dessa benen låg, och skulle se varledes det såg ut, men innan jag kom till själva klinten, så blev jag varse några kläder, som låg i en bergskreva, varav jag kände igen en rödrandig tröja.

6. Anders Jonsson, 32 år, berättade att Jon Lerck för honom haft följande utlåtande: Den 25 och 26 juli skall saken fram. De kan få stämma så många vittnen de vill, jag vet mig fri man härom!

7. Christina Jonsdotter, 22 år, föredde en av henne och hennes syster Britta Jonsdotter, 18 år, undertecknad skrivelse, så lydande:

Det giver undertecknade om den omkomna Sara Johansdotters bortgång, det kunde vi intet giva någon underrättelse om, men förliden annandag pingst eller den 9 juni, då vi voro uppe på gården Fogelkärr på eftermiddagen, och när vi skulle gå hem, vilket blev något sent om aftonen, så kom Jon Lerck i följe med oss, och då säger han, att nu är det försent att gå ensam, jag skall följa med eder ut över skogen, men när vi gick förbi torpet Röstorp, då frågade han om vi inte var rädda, då vi sade: Varför? Då sade han. Ser I intet var Fanden går? Och här säges det att han bor. Så skulle vi då skiljas åt, då frågade vi: Tor du gå hem? Han svarade: Jag får honom allt i följe med mig! Men så sade han till slut: Domen fruktar jag ej stort, fast jag illa gjort!

9. Anna Ifwarsdotter, 43 år, berättade att söndagen efter sista böndagen skall Jon Lerck sagt till vittnet på väg till Bro kyrka: Det vore väl rannsakingen vore över, det blir väl den som får stå för det. Jag vet mig vara fri.

10. Dorothea Hansdotter, 39 år, hade gått två gånger efter Saras försvinnande på holevägarne mellan Störreberg och torpet Röstorp och bägge gångerna känt lukten av något vidrigt, som hon trodde inte härrörde från förskämd sill.

11. Catharina Grönsten, 28 år, berättade att då Jon Lerck för någon tid sedan kommit in på torpet Aspehuset och vittnets mor för honom omtalt, att Jon i Häller hade farit efter den s.k. Vesedrängen, då skall Lerck ha yttrat: Han far för sista gången. Det ligger fyra man på Åbolands skog, som skola slå ihjäl honom. Fiskalen Hjort har skrivit till den vise drängen. Han är redan 35 mil inne i Norget.

Målet uppsköts, och profossen Jon Lerck, som var starkt misstänkt att ha bragt sin hustru om livet dagen efter bröllopet, fördes i förvar till Göteborgs kronohäkte.

Den 10 april 1795 upptogs detta mål ånyo vid tingsrätten i Kviström, varvid följande protokoll skrevs:

Profossen Jon Lerck hade nu återförts från Göteborgs kronohäkte för att höras om sin hustru Sara Jonsdotters död. Till vittnen hade då instämts

1. Peter Bergström på Kärnedalen.
2. Hans Sörensson på Kullen.
3. Jacob Olsson i Skärstad.
4. Engelbrekt och Anders Nilssöner på Hästhagen.
5. Soldaten Engelbrekt Moberg i Störreberg.
6. Olof Engelbrektsson i Fogelkärr.
7. Jon Andersson i Störreberg.

Peter Bergström, 20 år, vittnade att om hösten efter Sara Johansdotters bortkomst skall vittnet vid ett tillfälle, då Jon Lerck varit på Kärnedalen, händelsevis frågat, varför han ej blev bjuden på Jons bröllop då denne därtill svarat: Det var ej så beskaffat, men nu snart kommer jag att hava bröllop, då skall du bliva bjuden. Och gör vittnet för övrigt i så måtto lika utsago med dess moder, Elin Hansdotter, då Bergström berättade att Jon Lerck vid samma tillfälle sagt, att Jon i Häller slagit sin syster till döds och lagt henne under Hällers snipa.

Hans Sörensson, 60 år, berättade att då vittnet vid Håby kyrka fick underrättelse om att Jon Lerck var arresterad, skall han genast gått till profossens farbroder, Jon Lerck på torpet Giljan

under hemmanet Röstorp i Foss socken, och för honom sådant omtalat, vilket då utlätit sig, det Jon Lerck givetvis var oskyldig, men att de gamla föräldrarna, som ej ville höra barnskrik, skulle ha talat vid en som hette Lättfot, som skulle giva Sara något in, så att hon ej skulle få barn, och han har kanske givit henne för mycket.

Engelbrekt Moberg, 52 år, berättade att Jon Lerck efter vittnets omdöme i så måtto skall vara oförståndig, som han ofta haft utlåtanden mindre betänksamma, men vittnet kunde likväl ej anse Lerck för galen eller ursinnig. Uppå därom till Moberg gjord förfrågan, svarade han, att Olof Jonsson med det namnet Lättfot ofta nu i vinter har gått till och från torpet Röstorp, men vittnet hade ej förmärkt något den morgon, som Sara Johansdotter bortkom.

De övriga vittnena hade ej något annat att berätta. Jon Lerck ingav följande attester:

"År 1793 var jag i tjänst hos Hans Nilsson i Axtveten och Sara Johansdotter hos Anders Nilsson, och sedan äkta förbund blev ingått emellan Jon Olsson-Lerck och Sara Johansdotter och vi kunde vara till följes jag och hon, så sade hon: Gud misskände mig! Då frågade jag om du är missnöjd med honom. Då svarade hon: nej! Som jag med ed bekräfta vill.

Gerebo den 6 april 1795

Margaretha Schröder."

"Den dag då vigseln skulle gå för sig mellan häradsprofossen Jon Lerck och Sara Johansdotter, då sade hon: Det kan väl inte behövas att göra sig så mycket besvär med någon påklädning, ty det kan hända, att när vi kommer till prästegården, blir det inte någonting utav, ty inte är Jon i Häller kommen eller farbrodern eller Elin i Medbo. Dagen därpå var jag och Sara och hennes syster Elin ute på marken. Då sade systern: Du må var glad, som nu har fått någon råd, ty jag tycker att här kan vara snällt! Då sade hon: Jag har tyckt bra om det förut, men jag tycker inte så väl om det nu. Du må tro, att Jon är inte så bra, som han har varit, för om du visste det jag vet.

Elin Börjesdotter."

Tingsrätten beslöt, att prosten och magistern Arendt Grimberg i Foss skulle förhöra Jon Lerck angående hans delaktighet i sin hustrus död, men vid detta förhör bekände han dock ingenting inför prästen.

I sitt utslag beslöt tingsrätten att icke avge någon dom utan ställa saken på framtiden samt att ärendet skulle överlämnas till kungliga Göta hovrätt för prövning. Intill dess att besked därifrån lämnades, skulle Jon Lerck sitta kvar på Göteborgs kronohäkte.

Hur det till slut gick för Jon Lerck är inte bekant, eftersom hovrättens dom inte finns medtagen i Sunnervikens dombok.